

mile prout rationi naturali consentaneum est, intendendo. Denique, non potest quis simpliciter dici, facere naturalem legem, quod Paulus ait, si in ipsomet opere, quo videtur illam implere, eandem violat. Potest ergo homo ex sententia Pauli *naturaliter*, id est, sine gratia aliquid bonum facere simpliciter, consentaneum legi naturæ. Quam expositionem ibi tradiderunt Origenes, Chrysostomus, et omnes Græci, Hieronymus, et D. Thomas ibidem, ubi etiam Cajetanus, Soto. Idem indicant Hieronymus, epist. 151, ad Algas., q. 8, et Cyprianus, lib. 3, ad Quirin., cap. 99.

8. *Objicitur.* — Dices, ergo quod ibidem ait Paulus: *Gloria, honor, et pax omni operanti bonum*, intelligitur etiam de servante naturaliter legem naturæ. Item quod ait, *factores legis justificabuntur*, verum est etiam de gentibus, qui naturaliter legem naturæ servarunt: hoc autem est contra illud ejusdem Pauli testimonium: *Si ex lege justitiæ: ergo gratis Christus mortuus est.* Nam ut Augustinus argumentatur, epist. 196. *Si ex natura justitiæ, gratis Christus mortuus est.*

9. *Explicatur prima pars objectionis.* — Circa prius testimonium, ut ejus proprius sensus intelligatur, consideranda sunt verba proxime præcedentia, in quibus longe diverso modo loquitur Paulus, et talem modum bonum operandi exigit ad meritum vitæ æternæ, ut satis constet, sine gratia impleri non posse. Sic enim inquit: *Iis quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam, et honorem et incorruptionem quærent, vitam æternam.* Ubi imprimis non utcumque *bonum opus*, sed omnino *patientiam boni operis* postulat. In quo verbo duo includi opinor; unum est, perseverantia in bene operando, quæ sine magna patientia, et tolerantia non exercetur, juxta illud Lucæ, 8: *Audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientia.* Aliud est, integritas (ut sic dicam) in bene operando quoad totam collectionem præceptorum, et observantiam eorum. Nam, cum offendens in uno, fiat omnium reus, non potest dici quærere gloriam secundum patientiam boni operis, qui unum, vel aliud præceptum interdum observat, sed solum, qui omnium observationi patientissime incumbit: nec enim sine magna patientia, et constantia id fieri potest. Et fortasse ob hanc causam aiebat Paulus: *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissiones.* Heb. 10. Constat autem hæc duo non posse sine gratia præstari. Præter hæc vero adjungit Paulus intentionem plane supernaturalem

in bene operando, scilicet, *quærendi gloriam, utique apud Deum, et honorem verum* scilicet, et stabilem, et incorruptionem, vel hujus vitæ, quæ in puritate morum consistit, et 1 Pet. 3, *incorruptibilitas spiritus* vocatur: sicut e contrario vitæ turpitudine corruptio appellatur Genesis 6, vel alterius vitæ, quam Christus docuit, et promisit, ut idem Paulus dicit, 2. Tim. 1. Cum ergo proxime subdit: *Gloria, honor, et pax omni operanti bonum*, intelligit eo modo quo declaraverat, quare non loquitur de operante bonum per solas vires naturæ, sed per fidem, et gratiam, sine quibus nulli est potestas sic bene operandi.

10. Secus vero est de verbis illis, quæ infra subjungit, et nunc tractamus: *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt*; tum quia hæc non conjunguntur prioribus, sed ad propositum longe diversum dicta sunt: tum etiam, quia non sunt similia, nam in his nihil de patientia, vel perseverantia in observatione legis, nihilve de intentione quærendi gloriam, sicut in prioribus dicitur. Tum denique, quia in his est sermo de solis gentibus, ibi vel de Judæis jam illuminatis per fidem, vel generatim de omnibus bene operantibus tali modo, qui modus plane gratiam requirit. Unde in priori loco non est addita vox, *naturaliter*, quæ in his verbis posita est.

11. *Altera dictæ objectionis pars eneratur.* — Circa alteram objectionis partem sumptam ex illis verbis: *Non enim auditores legis justitiam sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur*, considerandum est. Quod licet proxime post hæc verba sequantur alia, quæ tractamus: *Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt*, nihilominus per hæc verba non redditur ratio prioris sententiæ, *factores legis justificabuntur*, se solum adducuntur ad removendam tacitam objectionem, et ostendendum, Gentes non caruisse lege, quamvis illam exterius scriptam non receperint; ut patet ex sequentibus verbis, *ejusmodi legem non habentes, ipsi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* Cum ergo Paulus, ait, *factorem legis justificari*, loquitur de illo, qui totam legem facit integre, et plene, hoc enim et vox ipsa absolute, et simpliciter prolata, *factor legis*, indicat. Quis enim observatorem legis appelet eum, qui interdum secundum legem operatur: frequenter vero illam violat? Et res ipsa præ se fert hunc sensum, quia qui in uno offendit, factus est omnium reus, et ideo justificari non potest, nisi qui totius legis obser-

vator sit. Constat autem, nullum esse posse hoc modo factorem legis per solas vires naturæ, sed indigere fide, et gratia Dei. At cum infra Paulus ait, *gentes naturaliter facere quæ legis sunt*, indefinite loquitur, et non dicit facere omnia, nec dicit per illa opera justificari, sed solum affert signum naturalis legis cordibus insitæ, ad quod sufficit, quod in uno vel alio actu aliquando lumen suum, et bonam naturæ propensionem ostendat.

12. *Urgetur amplius.* — *Respondetur.* — Dices, Ergo, in eodem contextu ambigue loquitur Paulus de Gentibus, nunc de infidelibus, nunc de credentibus, nunc de operantibus per vires naturæ, nunc de operantibus ex fide et gratia: quod videtur inconveniens, quia hoc modo incerta redditur tota sententia. Respondeo, loqui quidem Paulum indifferenter de Gentibus, etiam ante Christi adventum existentibus, sive notitiam fidei haberent, sive non, prout sub nomine *Præputii*, solet de illis loqui. Et de illis affirmat fuisse apud Deum capaces justitiæ et meriti, ac præmii æterni, non minus quam Judeos: si alioqui præcepta servarent eo modo, quo oportebat. Quis autem hic modus fuerit et per quas vires id fieri posset, in eo capite non explicat, sed in sequentibus: quia ibi solum agebat de discrimine inter Judæos et Gentes, in beneficio legis scriptæ a Deo recepto, solumque ostendebat, nec beneficium illud fuisse per se sufficiens ad justitiam, nec necessarium: quia et sine illo poterant gentes justificari, et cum illo damnati sunt quamplures Judæorum, vel quia legem ipsam non servabant, vel quia existimabant opera legis per se et sine spiritu fidei facta, fuisse sufficientia ad veram justitiam. Et ita nulla est ambiguitas in usu dictionum verborum: quia inter Gentes eo generali nomine comprehensas quidam esse poterant operantes per fidem, alii per solum naturale lumen: et iidem habentes fidem, poterant nunc operari ex illa, nunc vero solum naturaliter ex dictamine rationis: sicut nunc etiam fidelibus Christianis contingit. Unde Paulus interdum eos admonet, ut attendant quid natura ipsa eos doceat, prima Corinth., capite 11: *Nonne ipsa natura docet vos?* Et similiter inter Judæos, qui de lege gloriabantur, quidam esse poterant observatores ejus ex spiritu fidei, alii solum professores, vel ex humana præsumptione, vel ex errore, ut nunc revera sunt Judæi. Igitur sine ulla verborum æquivocatione potuit recte Paulus, cum dixit: *Factores legis justificari*, intelligere de his, qui vero spiritu fidei servant

legem, seu de his, qui totam legem integre et patienter observant, quod in idem redit, quia sine spiritu fidei non potest lex tota integre servari: et nihilominus cum dixit: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt*, intelligere de his, qui per solas vires et lumen naturæ aliquid consentaneum legi naturali faciunt, sive alioqui fidem habeant, sive non habeant. Et hic revera est proprius sensus illius loci.

13. Ulterius vero confirmari potest dicta communis sententia ex alia ejusdem Pauli in eadem epistola ad Romanos, cap. 1, ubi docet, potuisse Gentiles via et ratione naturali habere veri Dei notitiam: fuisseque valde culpabiles, illa non bene utendo ad Deum glorificandum et amandum. Probat ex illis verbis: *Qui veritatem Dei in injustitia detinent, quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illius manifestavit: invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas, ita ut sint inexcusabiles: quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, etc.* Ex his enim verbis intelligimus primo, in illis hominibus, quos reprehendit (sunt enim antiqui Gentiles) fuisse Dei veritatem ex illo capite, seu ex parte intellectus sufficientem ad justitiam saltem naturalem, id est, bonitatem et honestatem moralem exequendam. Alioqui non posset Paulus de illis gentibus dicere, *Qui veritatem Dei in injustitia detinent*: si aut veritatem non assequerentur, aut illa non esset satis ad honestam operationem. Secundo intelligimus, hanc veritatem fuisse quidem illis Gentibus a Deo manifestatam, non tamen per fidem, aut supernaturalem revelationem, sed per naturale magisterium creaturarum, ut evidenter probat illa causalis: *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, etc.* Tertio intelligimus, fuisse illam cognitionem sufficientem ad glorificandum Deum, ad gratias illi agendas, ut aperte probant verba illa: *Ita ut sint inexcusabiles*, si enim cognitio non esset sufficiens, merito excusari potuissent.

14. *Ratione dicta communis sententia roboratur.* — Unde concluditur ratio: Quia sine gratia, per solum cursum naturæ potest haberi quidquid ex parte cognitionis necessarium est ad bene operandum, secundum aliquam honestatem naturalem, sed posita illa cognitione, non est etiam gratia necessaria ex parte voluntatis: ergo simpliciter necessaria non est ad singulos bonos actus morales virtutum ac-

quisitarum. Major supponitur ex dictis, capite decimo, quia ille actus, de quo agimus, non excedit physicas vires voluntatis, ideoque ad illum eliciendum non indiget in se alio principio. Quod etiam doctores, cum quibus disputamus, admittunt, ut ex relatione sententiae illorum constat, et ex sequentibus fiet evidentius. Minor autem expresse traditur a Paulo in citatis verbis: ideo enim recurrit ad creaturas et effectus Dei, ut declaret, illam cognitionem fuisse per naturam sine gratia, ut Patres intellexerunt, quos erudite congerit Bellarminus, libro quarto, de Gratia et libero arbitrio, capite secundo, et libro quinto, capite secundo.

15. Consonatque optime cum veritate hac aliud testimonium ejusdem Pauli, Actor. 14, ubi cum de Deo dixisset: *Qui in praeeritis generationibus dimisit gentes ingredi vias suas, subdit: Et quidem non sine testimonio reliquit semetipsum, benefaciens de caelo dans pluvias, etc.* Quod testimonium expendemus latius capite sequenti. Nunc solum advertimus, naturale testimonium creaturarum reputari a Paulo sufficiens ad excitandum hominem ad quaerendum aliquo modo Deum et aliquid boni praestandum. De quo testimonio Dei iterum subdit, c. 17: *Querere Deum, si forte attrahent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum, etc.* Quibus locis Chrysostomus et alii Patres de naturali cognitione et bona operatione illi conformi hae loca interpretantur.

16. Ultimo induci merito possunt ad hanc veritatem confirmandam verba illa Christi Matthaei, quinto capite: *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis, nonne et Publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis?* Illis enim verbis significavit Christus, talem quidem dilectionem et beneficentiam esse bonam et per naturalem rationem et inclinationem fieri posse, quamvis non sit digna mercede, quia nec ex fide, nec ex gratia sit, ut ibi divus Anselmus, divus Thomas et alii expositores significant. Inter quos recte Maldonatus dixit, Christum non negare mercedem habituros, quicumque amicos diligunt, cum amicos diligere Charitatis sit, sed negare mercedem habituros, si ut Publicani tantum hoc faciant, id est, si non propter Deum, sed aut propter naturalem in amicos propensionem, aut propter utilitatem suam faciant: quia Deus non naturam, sed gratiam remunerat. Quod etiam significavit D. Thomas 2, 2, quaest. 27, art. 7, ad 1.

CAPUT XIII.

EAEDEM SENTENTIA CONCILIORUM AUCTORITATE COMPROBATUR.

1. *Duplex argumentandi ex auctoritate ratio assignatur.*—Tertio potest haec sententia suaderi auctoritate, ac definitionibus Ecclesiae. Est autem hic distinguenda duplex ratio argumentandi ab auctoritate. Una est quam vocant ab auctoritate negativa: alia est directe ostensiva. In hoc enim capite magis utemur priori argumentandi modo, quam posteriori, licet hoc etiam modo possint testimonia Conciliorum induci. Nam imprimis Concilia nullibi docent absolute, ad omnia et singula bona moralia opera necessarium esse speciale auxilium gratiae. Deinde, si in uno, aut alio loco indistincte loquuntur in aliis diserte declarant, de quibus bonis operibus intelligenda sint, quando indefinite loquuntur. Unde, ut urgentius sit argumentum, vocari potest, non solum ab auctoritate negativa, sed etiam a contrario sensu, aut ab illo principio, quod exceptio firmat regulam in contrarium, seu quod prohibitio, aut damnatio cum limitatione facta, indicat propositionem sine limitatione sumptam non comprehendi, sed potius eximi ab illa damnatione.

2. Sic igitur possunt ad hanc sententiam probandam loca omnia Conciliorum afferri, in quibus additur illa particula, *sicut oportet*, vel alia aequivalens. Ut est in Concilio Tridentino, sess. 6, can. 3, dicente: *Si quis dixerit, sine praeviente Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit.* Non enim sine causa addita fuit illa particula, *sicut oportet*: quidquid enim per eam significetur tanquam necessarium ex parte actus, ut sit sufficiens dispositio ad justificationis gratiam obtinendam, et sive ibi sit sermo de justificatione pro sola infusione habitualis justitiae, sive pro tota serie justificationis, ab exordio ejus usque ad infusionem justitiae, certum est voluisse Concilium ab ea damnatione praeservare eos, qui dixerint posse hominem credere, aut diligere, sine auxiliis gratiae, non tamen ita, *sicut oportet*, ut justificationis gratiam obtineat. Imo supponere videtur, posse hominem id facere, alias limitatio illa et restrictio necessaria non fuisset. Dicit aliquis, posse quidem hominem credere, vel amare, sine

auxilio gratiae, alio modo, quam oporteat ad justitiam, eo tamen ipso, quod actus non est sicut oportet, esse malum et peccatum, si humanus et moralis sit. Hoc vero dici non potest, quia circumstantia illa, *sicut oportet*, quaecumque tandem illa sit, non est intrinsece necessaria ad moralem honestatem actus, ut est per se notum: ergo nec amissio illius per se et intrinsece reddit actum malum.

3. Deinde ad hoc pondero canonem primum ejusdem sessionis: *Si quis dixerit hominem suis operibus, quae vel per humanae naturae vires, vel per legis doctrinam fiunt, absque divina per Jesum Christum gratia, posse justificari coram Deo, anathema sit.* In quibus verbis supponit Concilium posse hominem habere aliqua opera per humanae naturae vires, vel per legis doctrinam, scilicet, solam et fine auxilio gratiae, ut dicebat Pelagius. Nam si ad legis doctrinam accedat gratiae auxilium, non est dubium, quin per talia opera possit homo justificari: At opera illa, quae supponit Concilium, posse fieri per naturae vires, aut legis doctrinam, non statim sunt mala, sed possunt esse bona ex mente et intentione ejusdem Concilii. Quis enim unquam dixit, posse hominem justificari per mala opera liberi arbitrii? Concilium autem in illo canone damnat Pelagium, qui id affirmabat de bonis operibus, per vires arbitrii, vel legis doctrinam factis: non autem damnat illum, eo quod aliqua opera talia fieri posse dicebat: imo hoc vel supponere, vel permittere videtur: sed in eo damnat, quod illa opera ad justificationem sufficere dicebat.

4. Et ad hoc confirmandum facit, quod in capite octavo idem Concilium exposuerat, ideo dici hominem gratis justificari, *quia nihil eorum quae justificationem praecedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur.* Ubi non censet, omnia illa opera esse mala, etiamsi absque fide vel gratia fiant, sed non esse justificationis merita. Et ideo in canone septimo damnat dicentes: *Opera quae ante justificationem fiunt quacumque ratione facta sint, vere esse peccata.* Qui canon evidenter concludit, si supponamus (ut supponunt auctores cum quibus disputamus), in hac doctrina et canonibus Concilii Tridentini intelligi nomine justificationis totam mutationem hominis a prima et remotissima dispositione, quae incipit a primo opere bono ex gratia facto; usque ad infusionem justitiae: ergo necesse est, ut fateantur, ante totam illam justificationem dari posse opus bonum: quia Tridentinum definit, non omnia talia opera esse peccata, et in

individuo inter peccatum et bonum opus non datur medium: ergo tale opus bonum non semper fit ex gratia, nam si ex gratia fit, non antecedit justificationem dicto modo sumptam, sed inchoat illam, ut iidem auctores profitentur.

5. Ad idem genus argumentandi pertinet canon sextus Concilii Arausiaci: *Si quis sine gratia Dei volentibus, credentibus, etc., non autem divinitus ut credamus, velimus, vel haec omnia, sicut oportet, agere valeamus per infusionem et inspirationem Sancti Spiritus in nobis fieri confitetur, etc.* Idemque fere habet, canone vigesimo quinto addendo similiter particulam, *sicut oportet*, quae cum additur, aperte insinuat alio inferiori modo non quidem malo, sed ad negotium salutis insufficiente, fieri posse opus bonum. Ita enim censeo hoc loco particulam illam, *sicut oportet*, esse interpretandam, scilicet, *sicut ad negotium salutis oportet*, sive id sit ad conferendam vel promerendam salutem, sive id sit ad iniciandum illam per quaecumque dispositionem: ergo si opus non sit hoc modo, *sicut oportet*, licet bonum sit, fieri poterit sine praevia Spiritus sancti inspiratione, aut saltem ex intentione Concilii non repugnat ita fieri. Simili modo facit canone septimo ejusdem Concilii dicentis: *Si quis per naturae vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitae aeternae, etc.* Ecce explanationem particulae *sicut oportet*: cum eadem cautione et limitatione additam, ne absolute de quolibet bono opere definitio illa intelligatur. Unde cum ibi allegat verbum Christi: *Sine me nihil potestis facere*, illud tacite exponit de opere ad salutem vitae aeternae pertinente. Et de simili cogitatione exponit verbum Pauli: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, etc.*

6. Utriusque autem loci expositio et tota haec limitatio seu determinatio boni operis, ex qua argumentamur, sumpta est ex doctrina Augustini. Ille enim in libro de Spirit. et lit., cap. 29, de operibus justitiae exposuit Christi verba, *sine me nihil potestis facere.* Et de Grat. et lib. Arb., c. 8, exponit de operibus, quibus aeterna redditur vita. Et lib. de Praed. Sanct., c. 2: *Quod pertinet (inquit) ad religionem atque pietatem de qua loquebatur Apostolus, etc., et lib. de Bono persever., cap. 13: Quod attinet ad pietatis viam et verum Dei cultum, non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis.* Unde in epistol. 106, in principio, eundem modum loquendi servat, dicens: *Ita ut nisi adjuvet gratia, nihil pietatis atque justitiae, sive in opere,*